

## МЕНЕДЖМЕНТ В ГОСПОДАРСЬКОМУ МЕХАНІЗМІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

*А.П.Макаренко, кандидат економічних наук, докторант  
Національна академія державного управління при Президентові  
України*

*Узагальнено функції менеджменту в господарському механізмі. Визначено, що менеджмент, як різновид державного регулювання усуває відомі "провали" ринку з метою його захисту від монополізму, забезпечує, як складова господарського механізму, відтворення і розвиток аграрного виробництва.*

*Обобщены функции менеджмента в хозяйственном механизме. Определено, что менеджмент, как разновидность государственного регулирования снижает знаменитые "провалы" рынка с целью его защиты от монополизма, обеспечивает, как составляющая хозяйственного механизма, воспроизводство и развитие аграрного производства.*

Якщо йдеться про "використання економічних законодавств", то тут мається на увазі свідоме регулювання економіки, тобто об'єктивний механізм ринку виключається із господарського механізму.

Господарський механізм країни є економічною основою функціонування всього національного виробництва, економічної політики держави. В основі дії його є закони розвитку товарного виробництва" [1]. На наш погляд, господарський механізм не основа функціонування національного виробництва. На наш погляд, він є важливою складовою національної економіки, являє собою систему форм, засобів, методів і важелів, на засадах яких здійснюється її організація, управління й регулювання.

Господарський механізм є системне утворення, тобто — це цілісність, яка складається з елементів (частин), що знаходяться у зв'язках один з одним. На думку деяких науковців, основними підсистемами господарського механізму є державне регулювання економіки, монополістична (у тому числі олігополістична) планомірність і механізм ринкового саморегулювання економіки. Кожна з

цих підсистем, у свою чергу, складається з різних елементів. У цьому випадку на рівні окремих виробничих одиниць виділено управління тільки в монополіях і олігополіях. Але ж абсолютна їх більшість не є такими, і вони не можуть функціонувати без організації й управління.

Якщо господарський механізм розглядати в історичному аспекті, то в натуральному господарстві він був і є моноелементним. У ринковій економіці епохи вільної конкуренції господарський механізм регулює мікро-, і макроекономіку і є вже двоелементним. Використовуючи сучасну термінологію, перший можна назвати менеджментом на рівні господарських одиниць (для корпорацій — “корпоративний менеджмент”).

Менеджмент — це організація, управління господарською одиницею, яка виробляє товари (матеріальні блага чи послуги). Його основу становлять ринкова парадигма, тобто реалізація результатів виробництва, товарно-грошові й кредитні відносини. Головна мета — максимізація прибутку, хоча нерідко — боротьба за виживання на економічному поприщі.

Менеджмент може здійснюватись власником чи об’єднаними власниками підприємства, або найманими менеджерами. В обох випадках менеджер чи менеджери приймають рішення і несуть відповідальність за свої виробничі та фінансові результати. Але головним у менеджменті є його двоїста направленість. З одного боку це регулювання відносин господарського суб’єкта з іншими суб’єктами економіки, а саме: покупцями їх продукції і тими, у кого підприємство купує необхідні засоби виробництва.

Така функція є головною. Виходячи з неї, організується внутрішньогосподарська діяльність підприємства. Вона має максимально спрощену систему в невеликих сімейних господарствах (зручна тим, що власник-менеджер сам приймає рішення і несе персональну відповідальність за їх втілення у життя). Чим більша за розмірами виробнича одиниця, особливо сучасні корпорації, зокрема ТНК, тим складніший менеджмент. Нерідко окремі під-

розділи підприємства чи складові корпорації є економічно автономними, або функціонують на засадах госпрозрахунку.

Ринкова економіка у процесі свого розвитку ставала усе більш складною системою. Зростали обсяги реалізації товарів, ускладнювався і розширювався їх асортимент, посилювався процес інтернаціоналізації, а нині і глобалізації національних економік. Усе це супроводжувалося зростанням втрат від спонтанного регулювання економіки. З метою їх зменшення (про повне усунення не може йти мова) почав формуватися і поширюватися невластивий природі ринкової економіки механізм державного регулювання національної економіки. Він є складовою державної економічної діяльності, яка охоплює державний сектор економіки.

Механізм державного регулювання економіки можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій. Інакше кажучи, державний механізм включає політико-правові, організаційно-управлінські форми і засоби управління (регулювання) господарською діяльністю суб'єктів ринкової економіки.

Отже, господарський механізм на сучасному етапі практично у всіх моделях економіки є системним утворенням.

При узагальненому підході у господарському механізмі можна виділити три головні складові: менеджмент на рівні господарських одиниць який здійснює організацію й управління підприємством. Така функція хоча є регулюючою, але більш конкретною, прикладною, організаційно-управлінською, оскільки на підприємстві здійснюється переважно командно-адміністративними методами. З цих позицій господарська одиниця, образно кажучи, це "територія" (островок) командно-адміністративної системи в загальному просторі ринкової економіки.

З одного боку, менеджмент вирішує організаційно-управлінські питання щодо техніко-людської системи, з іншого — як соціальної підсистеми ринкової економіки. Однак головним завданням менеджменту і раніше, і тепер є глибокий аналіз ринкової

кон'юнктури. П.Т. Саблук у зв'язку з цим зазначає, що ринок — це досить динамічне історико-суспільне й соціально-економічне явище, освоєння якого потребує певних умов виробничого середовища, вимагає глибоких знань і великих організаторських здібностей підприємців в конкурентній боротьбі [2].

Практично загальноновизнаним на сьогодні є положення, згідно яким менеджмент є якщо і не головним, то важливим чинником ефективного функціонування підприємства. Спеціалісти з менеджменту стверджують, що ефективність економіки лише на третину зумовлюється вкладеннями в обладнання, техніку. Все інше залежить від інтелектуального потенціалу, зокрема від кваліфікації керівників, рівня їх компетентності, вміння передбачити і приймати обґрунтовані рішення.

На заході загальноприйнятим є твердження, що фірма не може дозволити собі розкіш мати непрофесійного керівника, який не в змозі добре виконувати свої обов'язки через погану підготовленість [3].

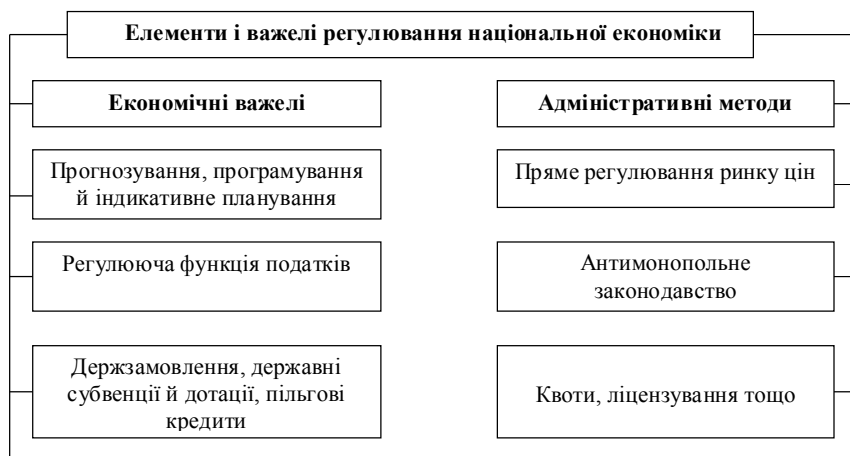
Таким чином, ефективність підприємств здебільшого залежить від менеджменту, а не від організаційної структури. Незважаючи на недоліки кооперативної і державної форми власності, деякі менеджери здатні керувати кооперативами краще і досягти максимального рівня виробництва [4].

Менеджмент, з точки зору його ендогеності і що економічна система у виробничому аспекті є сукупністю господарських формувань, є основною ланкою в організації й управлінні економікою. Держава регулює національну економіку. У цілому — вона виконує багато економічних функцій не тільки регулюючих, але й здійснює господарську діяльність (державний сектор економіки). На рис. наведено головні елементи регулювання ринкової економіки державою.

Однак, якщо зважити на ту обставину, що ринок практично вирішує питання що, як, скільки і для кого виробляти, то ринковий механізм є стрижнем в господарському механізмі.

Стосовно інших складових, які нерідко виділяють науковці у

складі господарського механізму, а саме: союзи підприємців, трудові асоціації, установи ринкової інфраструктури й інші недержавні регулюючі економіку інституції, то вони є продовженням менеджменту у сфері обігу або різновидами державного регулювання. Вони також діють на засадах вивчення ринкової кон'юнктури з метою пом'якшення, а по можливості усунення відомих “провалів” ринку, а нерідко його захисту від монополізму (останнє є головною функцією держави за допомогою створення антимонопольних комітетів тощо).



**Рис. Напрями і важелі економічної діяльності держави**

Отже, відповідь на питання хто і як регулює національну економіку на мікро- і макрорівнях, тобто вирішує такі організаційно-управлінські рішення — що, як, скільки і для кого виробляти може бути одна — господарський механізм. На його засадах здійснюється функціонування, відтворення й розвиток виробництва (економічної системи). У ринковій економіці його головна складова — ринок не в широкому змісті його поняття (сфера й місце обігу товарів, їх реалізація), а як регулятора економіки. Його особливість — об'єктивність дії, детермінованість щодо усіх суб'єктів

економіки. Він не потребує створення спеціальних установ, тобто діє спонтанно, в “автоматичному режимі”. Менеджмент на мікро, — і макрорівнях формуються свідомо і здійснюються спеціально для цього підготовленими людьми (менеджерами) на засадах пізнання принципів і законів ринку і визначення можливих напрямів, форми й важелів дій у їх річищі. Можливі й інші дії, але це рано чи пізніше призведе до економічного банкрутства.

Разом з тим неринкові регулятори не є пасивними щодо ринкового механізму. Останній насамперед регулює співвідношення попиту і пропозиції і за допомогою цін та конкуренції врівноважує їх, формуючи ціну рівноваги, формуючи обсяги й структуру виробництва відповідно попиту. Але ринок діє методом спроб і помилок, а це призводить до значних втрат. І зовсім не суперечить ринковим принципам свідомий вплив як на попит так і на пропозицію (якщо це вдається) з метою швидкого досягнення рівноваги і підтримки її більш-менш стабільності засобами і важелями, що не суперечать ринковим принципам. Якщо держава, наприклад, буде диктувати ціни, визначати обсяги й структуру пропозиції й попиту, то це вже буде державне постачання і збут — неринковий тип регулювання. Якщо ж у господарському механізмі пріоритетною складовою є ринковий механізм, то така економіка є ринкового типу.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Павлишенко М.М. Госпрозрахунок як основа ринкової економіки // Економіка АПК. — 2006. — № 5. — С. 75.
2. Саблук П.Т. Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання// Економіка АПК. — 2006. — № 7. — С. 4.
3. Вітковський М.П. Посилення ролі держави при переході до ринку // Економіка АПК. — 1999. — № 1. — С. 132.
4. Рябчик І.В., Галушко В.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК.-2004.-№ 3.- С. 106.